

UDK:0009-0007-0248-3308

Bibinur ILXAMOVA,
Urganch Innovatsion universiteti o'qituvchi-stajyori
E-mail: bibinurilxamova@gmail.com

P.f.d, professor S.Xodjaniyazov taqrizi asosida

THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF DEVELOPING RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS

Annotation

The article talks about the research competence of future primary school teachers and reveals its essence and importance. The requirements for students in the development of research competence and various instructions for their creative approach to scientific research are mentioned.

Key words: education, research, competence, research, occupation, students, scientific research.

СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье говорится об исследовательской компетентности будущих учителей начальных классов, раскрывается ее сущность и значение. Упомянуты требования к студентам в развитии исследовательской компетентности и различные указания по их творческому подходу к научным исследованиям.

Ключевые слова: образование, исследовать, компетентность, исследовать, занятие, студенты, научные исследования.

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING TADQIQOTCHILIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH MOHIYATI VA AHAMIYATI

Аннотация

Maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tadqiqotchilik kompetensiyasi haqida so'z yuritilib, uning mohiyati va ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda talabalarga qo'yiladigan talablar va ularning ilmiy izlanishga kreativ yondashishlari uchun turli xil ko'rsatmalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tadqiqot, kompetensiya, tadqiqotchilik, kasb, talabalar, ilmiy-tadqiqot.

Kirish. Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha birlashgan millatlar tashkilotining "Ma'rifiy, ilmiy va madaniy mazmundagi materiallarni olib kirish" to'g'risidagi Bitimida dunyo miqyosida o'qituvchilar maqomini oshirish, xalqaro malaka talablari asosida bo'lajak o'qituvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga katta e'tibor berilgan. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'qitish sifatiga nisbatan keng sharoitlar yaratish, tajriba almashish va kreativ yondashuv asosida tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Bugungi kunda mamlakatimizda yosh olimlar safini kengaytirish maqsadida qator tashabbuslar ko'rsatilmoqda, shu sababli, bugungi kun pedagogida tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish bo'lajak kadrlarni raqobatbardoshligini oshirishga ham yordam beradi. Chunki, talaba kelajakda yuqori malakali mutaxassis bo'lib chiqishi hamda ilmiy muammolarni hal qilishga tayyor bo'lishi kerak. Shu bilan birga ta'lim sohasidagi ilmiy va ilmiy-amaliy adabiyotlarni tahlil qilishga yo'naltirilgan tadqiqot vazifalarini, ta'lim sohasidagi tadqiqotlar muammosiga muvofiq eksperimental ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlashning zamonaviy texnologiyalaridan foydalanishni, ta'limning turli darajalarida kadrlar tayyorlash mazmunini loyihalash, ijtimoiylashuvga, shaxsning umumiy madaniyatini shakllantirishga, kasbiy ta'lim dasturlarini ongli ravishda tanlashga va keyinchalik ishlab chiqishga ko'maklashishni, o'zlarining kasbiy malakalarini muntazam ravishda oshirish, o'qituvchilarning turli kasbiy birlashmalari faoliyatida ishtirok etishga tayyor

bo'lish, ota-onalar (ularning o'rmini bosuvchi shaxslar) bilan muloqot qilish kabi ko'nikmalarga ega bo'lishi bugungi kunda bo'lajak pedagoglarga qo'yilayotgan talablardir.

Bo'lajak pedagog o'z darajasiga (malakasiga) mos keladigan kasbiy va ta'limiy vazifalarni hal qilishga tayyor bo'lishi lozim. Oliy ta'limning yetakchi vazifalaridan biri talabalarni tadqiqot faoliyatiga jalb qilishdir, bu nafaqat bitiruvchilarni sifatli tayyorlashni yaxshilash, shuningdek, zamonaviy innovatsion iqtisodiyot ehtiyojlariga yo'naltirilgan tadqiqotchilarning yangi avlodini yetishtirish demakdir.

Shaxsning intellektual rivojlanishi, xususan, uning tahlil qilish, umumlashtirish va aks ettirish qobiliyati, shunga ko'ra, tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirish, tadqiqot muammolarini mustaqil ravishda qo'yish va hal qilish qobiliyati zamonaviy ta'limning dolzarb sohasiga aylanmoqda. Shu munosabat bilan o'qituvchining kasbiy pedagogik faoliyatining xususiyatlari ham o'zgarib bormoqda va kasbiy faoliyatning barcha turlarining mohiyatini belgilaydigan mutaxassis kompetensiyalarini shakllantirish uchun ta'lim muassasasida pedagogik sharoitlarni yaxshilash katta ahamiyatga ega [1].

Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish amaliy ahamiyati oliy ta'lim tizimida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-tadqiqot malakasini rivojlantirish texnologiyasini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishda o'zaro bog'liq mezonlar tizimini tekshirish, "oliy ta'limi tizimida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-tadqiqot kompetensiyasi metodologiyasi, shakllantirish amaliyoti" uslubiy qo'llanmalar, o'qituvchilar uchun modul kurslari, talabalar uchun uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqish. Tadqiqot

natijalari va materiallaridan oliy ta'lim tizimida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv jarayonida foydalanish mumkin [2].

I.A.Zimnyaning ta'kidlashicha, tadqiqotchilik faoliyati shaxs ongi va faolligi bilan bog'lanadigan, bilish va intellektual ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan, natijalari yaqqol namoyon bo'ladigan maqsadga muvofiq olingan yangi bilim va maqsadlarning haqiqiyliги va egallanishini aniqlaydigan obyektiv qonunlar va mavjud holatlarga muvofiq keladigan maxsus inson faoliyati tushuniladi [3].

Ta'lim oluvchi navbatdagi ko'nikmalar to'plamini shakllantirish yo'li bilan kelgusi kasbiy faoliyatiga tayyorlanishi emas, balki, kompetensiyalarni bir vaqtning o'zida singdirib borishi kerak. Shuning uchun kompetentlik yondashuv natijasida quyidagi vositalar ta'minlanishi lozim:

- o'z-o'zini rivojlantirish manbai sifatida ta'lim olishga ichki motivatsiyaning mavjud bo'lishi;

- yaxlit faoliyatni egallash sharti sifatida o'quv faoliyati jarayonida o'z-o'zini safarbar etish qobiliyati;

- har bir darajani o'zining u yoki bu o'quv materialini o'zlashtira olish darajasini aniqlash imkoniyatini beruvchi o'z-o'zini differentsiyalash (o'z darajasini aniqlay bilish) qobiliyati;

- ta'lim oluvchi tomonidan shaxsiy ahamiyatga ega bo'lgan natijalarga erishish;

- ta'lim jarayonining subyektlari o'z kasbiy faoliyatlariga oid ko'nikma va malakalarni egallashlarida o'zaro bog'liqlikni ta'minlash[4].

Bo'lajak o'qituvchi o'z darajasiga mos keladigan kasbga oid va ta'limga oid vazifalarni hal qilishga tayyor bo'lishi lozim. Oliy ta'limning ustuvor vazifalaridan biri talabalarni tadqiqotchilik faoliyatiga jalb qilishdir. Bu nafaqat bo'lajak pedagoglarni sifatli tayyorlashni yaxshilash, shuningdek, zamonaviy va kreativ fikrlaydigan tadqiqotchilarning yangi avlodini yetishtirish demakdir.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari tadqiqotchilikni rivojlantirishning yana eng muhim jihatlaridan biri – bu rivojlangan davlatlar qatori mamlakatimizda ham ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishdir.

Turli pedagogik vaziyatlarni doimiy tahlil qilish o'qituvchidan ko'rib chiqilayotgan hodisani modellashtirish va sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatish, uning parametrlarini diagnostika qilish, pedagogik jihatdan mos yechimlarni aniqlash, uning mumkin bo'lgan natijalarini loyihalash asosida ularni hal qilishning optimal usullarini mustaqil izlashni talab qiladi.[5]

Tadqiqot ko'nikmalari universitet talabalarini tayyorlashda muhimdir, chunki ular amaliyotda qo'llash imkonini beradi ilmiy bilimlarni nazariy, mantiqiy va uslubiy jihatdan ishlab chiqarish qobiliyati va malakalari majmuidir. Shuningdek, ular ma'lumotlarga kirish, qayta qurish va almashish uchun tanqidiy so'rov ko'nikmalarini rivojlantiradilar hamda akademik o'qish va yozishni rivojlantirishga ko'maklashishadi.

Talabalar uchun tadqiqot qobiliyatlari nimani anglatishini tushunishga turli hissa qo'shadi. Castillo Martinez va Ramirez-Montoyalar ilmiy bilimlarni rivojlantirish uchun kuzatish, o'qish, argumentatsiya qilish, muammo yaratish va tadqiqotni ijtimoiylashtirish kabi ko'nikmalarni takomillashtirish natijalari zarur ekanligini eslatib o'tishadi [8].

Tadqiqot qobiliyatlari tadqiqot qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va tajribadir. Bunday ko'nikmalar maktab

ta'limi, seminarlar va shunga o'xshash tadbirlar orqali ishlab chiqilgan yoki takomillashtirilgan bo'lishi mumkin. Tadqiqotlarni olib borishdagi tajribalar ham tadqiqot malakalarini oshirishga yordam beradi va ta'limni takomillashtirishdan so'ng keyingi chegara sifatidagi natijalardir [9].

Tahlil va natijalar. Hozirgi kunda ilmiy tadqiqot faoliyatini rivojlantirish maqsadida oliy ta'lim muassasalariga eng ustivor vazifalar sifatida quyidagilar belgilangan:

- ilmiy-tadqiqot muassasalari olimlarini ta'lim jarayoni va ilmiy rahbarlikka jalb qilish, magistratura va doktorantura bosqichlaridagi ilmiy ishlarni mazkur ilmiy-tadqiqot muassasalarida olib borilishi hamda himoya qilinishini ta'minlash;

- jahon ilmiy tadqiqotlar bozori tendensiyalaridan kelib chiqib, har bir oliy ta'lim muassasasida (fakultet, kafedra va laboratoriyalar kesimida) ilmiy tadqiqotlarni tor va fanlar tutashligidagi sohalarga ixtisoslashtirish, ularni ishlab chiqarish va hududiy rivojlanish ehtiyojlariga moslashtirish, qiyosiy ustunlikka ega bo'lgan istiqbolli ilmiy yo'nalishlarni belgilash, ushbu yo'nalishlarda yuqori malakali professor-o'qituvchilar va talabalar salmog'ini oshirish[6].

Ma'lumki, asosiy tadqiqotchilik kompetentliklarini o'zlashtirish pedagogning tadqiqotchilik kompetentligining mavjudligidan dalolat beradi. Tadqiqot olib borish kompetensiyasi talabalarda o'quv jarayoni va darsdan tashqari mashg'ulotlarda va turli faoliyat jarayonlarida shakllanadi. Universitet talabalar orasida ushbu kompetentlikni shakllantirishning asosiy yo'llari va texnologiyalari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- ma'ruza, seminar va amaliy mashg'ulotlar;
- munozaralar, suhbatlar, treninglar;
- yozma ishlar(referatlar, hisobot va ma'ruzalar)ni bajarish;

- kasbiy vazifalarni hal etish;
- auditoriyada turli xil loyihalar ustida ishlash, natijalarni taqdim etish;

- tadqiqot topshiriqlari;
- o'quv amaliyotlarida bajariladigan vazifalar;
- auditoriyadan tashqari tadbirlarda turli loyihalarni amalga oshirishda ishtirok etish;

- kursning bajarilishi va yakuniy malaka (diplom) ishlari.

Shuni ta'kidlash lozimki:

- * maktabda juda kam talabalar ilmiy-tadqiqot ishtarini olib bordilar va ularning uchdan bir qismi ilmiy doiralarda asosida universitetda shug'ullanadi;

- * talabalar tadqiqot tuShunchalarini yetarlicha to'g'ri talqin eta olmaydilar;

- * ko'pchilik talabalar zamonamizning dolzarb muammolarini ko'ra oladilar;

- * ularning aksariyati ilmiy-tadqiqot ishlariga bo'lgan qiziqishlarini unga asos deb hisoblaydilar;

- * talabalarining taxminan yarmi ilmiy-tadqiqot ishtarini davom ettirmoqchilar [7].

Xulosa va takliflar. Bugungi kunda zamonaviy pedagoglarni yetishtirib chiqarishda ularning tadqiqotchilik faoliyatlariga jiddiy e'tibor qaratmoq lozim. Ta'limning boshlang'ich poydevori bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari zimmasida ekan, ularning ilmiy salohiyatini rivojlantirish, zamonaviy va innovatsion ta'lim tizimini yaratishga bo'lgan ehtiyojini qo'llab quvvatlash eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Черняева, Лариса Александровна “Формирование исследовательской компетенции студентов педагогического колледжа” Автореферат Новокузнецк-2011.

2. Ишкова Алла Эдуардовна “Педагогические условия развития исследовательской компетентности учащихся в системе начального профессионального образования” Иркутск-2008.
3. Рахматова Феруза Абулқосимовна “Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishning dinamik tizimi” Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 8-son (2023-yil, sentabr) Buxoro-2023. 63-bet.
4. Рахматова Феруза Абулқосимовна “Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishning dinamik tizimi” Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 8-son (2023-yil, sentabr) Buxoro-2023. 64-bet.
5. Талманова Талия Мубаракловна “Формирование исследовательской компетенции учителя начальных классов в системе непрерывного образования” Автореферат Москва-2003
6. 2019-yil 8-oktyabrdagi PF 5748-sonli Farmonida “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” (3-bob, 3-paragraf), Toshkent-2019.
7. Nasiba Abdusolomovna Abdullayeva “Ilmiy tadqiqot olib borish kompetentligi – bo‘lajak o‘qituvchi shaxsini shakllantirish omili sifatida” Academic Research in Educational Sciences VOLUME 3 | ISSUE 1 | 2022. 606-bet.
8. Carlos Enrique George-Reyes, Edgar Omar López-Caudana, Maria Soledad Ramírez-Montoya “Research competencies in university students: Intertwining complex thinking and Education 4.0” 2-bet.
9. Oluwaseyi Esther, Opeyemi Ebenezer, Marcus Olatotun “Research competence of postgraduate students in library schools in south-west, Nigeria” 3-bet.